

1.1 LES CONSTRUCCIONS DE PEDRA SECA

S'anomena pedra seca al sistema de construcció que utilitza bàsicament la pedra sense cap material d'unió, tot i que en alguns casos es posa fang entre les pedres per deixar-les més ben assentades.

Les pedres es col·loquen sense treballar-les o bé simplement retocades amb algun cop de maceta per millorar el seu encaix. La solidesa de les construccions es basa només en la col·locació correcta de les pedres.

En pedra seca s'han fet tota mena de construccions: ponts, aqüeductes, tota mena d'edificis..., però en aquest treball ens centrarem en quatre tipus de construccions molt típiques del Bages: les barraques, les parets seques, les tines cobertes i els pous de glaç.

Origen de la tècnica de la pedra seca

Aquest sistema constructiu té un origen molt antic, ja que l'utilitzaven els primers pastors i agricultors dels països mediterranis i de l'Orient Mitjà, regions de clima més aviat sec o fins i tot desèrtic, ja que en zones boscoses com el Nord i el centre d'Europa la majoria de construccions es feien amb fusta.

Distribució geogràfica

Les construccions de pedra seca més antigues són a l'Orient Mitjà, i la tècnica es va anar estenent per tota la conca mediterrània.

A l'estat espanyol les zones més riques en aquestes construccions són Catalunya, el nord del País Valencià i les Balears. Dins de Catalunya on més abunden és a les comarques del centre i del sud.

Les barraques

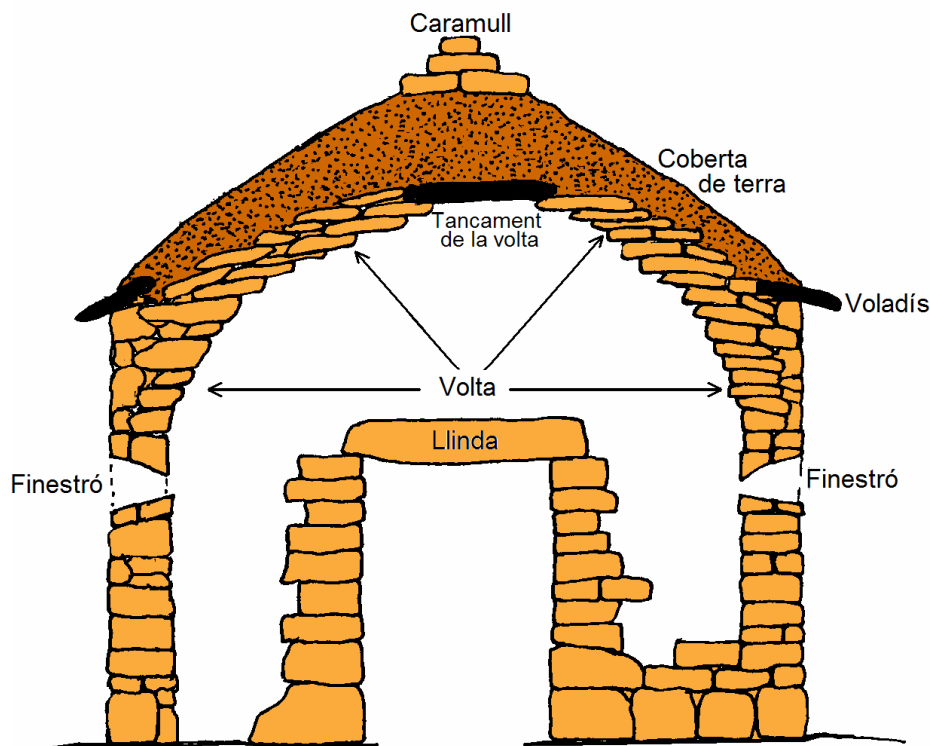
Són petites construccions de pedra seca que servien d'aixopluc. Al Bages i a molts altres llocs solen estar edificades en vinyes o en terrenys que ho havien estat. La seva principal funció era servir d'aixopluc durant els dies de feina a la vinya, tant per protegir-se de la pluja com per escalfar-se vora el foc a l'hivern o per estar una estona fresc a l'estiu. També servien per guardar eines o altres objectes relacionats amb la feina.

- **La planta.** La majoria de barraques són de planta circular, quadrada o rectangular. Comparant-les amb les d'altres comarques, les barraques del Bages són de petites dimensions.
- **Les parets.** Són molt gruixudes, i ho són més com més gran és la barraca. Les pedres es posen de manera que la cara més plana miri cap a fora, i es reserven les més grosses i ben escairades per posar-les a les cantonades i a la porta. Al Bages, la porta té com a llinda una pedra llarga. Pot haver-hi alguna finestreta.
- **La volta.** El sostre és una volta cònica feta per aproximació de les filades de pedra, que en aquesta part de la barraca solen ser planes. Quan es col·loquen les pedres de la volta es falquen bé i es posen lleugerament inclinades cap a fora per expulsar l'aigua. El tancament de la volta se sol tapar amb una llosa o s'hi deixa un forat que fa les funcions de xemeneia si es fa foc a dins. Aquesta obertura es tapa per fora amb una pedra (el caramull) que sobresurt al cim de la barraca.

- **La coberta.** La volta es cobreix amb pedruscall i terra, en la que hi creix l'herba i sovint s'hi planten lliris sords per evitar l'erosió. Al Bages, les parets exteriors estan coronades per un voladís fet amb lloses que sobresurten, així quan plou eviten que l'aigua que cau a la coberta regalimi per les parets, malmetent-les.

ELEMENTS D'UNA BARRACA

Adaptació del dibuix de Joan Soler i Bonet

Tipus de barraques

Al Bages, la majoria de barraques són rodones o quadrades, i de petites dimensions, si les comparem amb les de més al sud de Catalunya, o les de les illes. Algunes barraques estan arrambades a un marge, estalviant d'aquesta manera una de les parets, i també n'hi han d'encastades en una feixa.

Hi ha barraques dobles, amb una estança per a les persones i una altra per a l'animal de treball, que normalment era una mula.

Complements

Les barraques són d'una gran austeritat. Algunes tenen un pedrís o banc de pedra seca a fora. A dins, sovint calia seure a terra i només hi podia haver algun petit prestatge i alguns barrots clavats a la paret els quals servien per a penjar-hi el sarró, la bóta o la roba d'abric.

Antiguitat de les barraques

Tot i que se'n deuen haver fet des de temps molt antics, la majoria de les barraques que es conserven al Bages van ser fetes en el moment de la màxima expansió de la vinya a mitjans del segle XIX. La més moderna de la qual es té constància és del 1949.

Els barracaires

Els constructors de les barraques podien ser els mateixos pagesos, però sovint es contractaven els serveis d'un barracaire amb experiència. Al Bages, una part d'aquests constructors eren homes de la Cerdanya que a l'hivern no podien treballar a la seva terra i venien a buscar feina a comarques de clima més benigne.

Les parets seques

La majoria de parets seques del Bages es van fer per obtenir replans (feixes) en terrenys costeruts que no s'haurien pogut cultivar pel seu pendent. La majoria de feixes del Bages estaven plantades de vinya, però també n'hi havia amb oliveres i amb ametllers. En l'època d'alt preu del vi, just abans de l'arribada de la fil·loxera, es van aprofitar tots els terrenys possibles per plantar-hi ceps. Quan es van abandonar moltes d'aquestes vinyes, el bosc va anar recuperant el terreny que abans havia cobert. També es feien parets a vora dels camps que servien de tanca per evitar el pas de persones o animals.

Algunes parets tenen **saltadors**: quan l'estaven construïnt es deixaven pedres sortides de manera que servissin de graons d'una escala rudimentària (saltador) que permetia passar d'una feixa a una altra.

Les tines cobertes

En indrets apartats dels nuclis habitats es van construir tines que permetien elaborar el vi a la mateixa vinya, reduint el pes i el volum que calia transportar. Les tines eren com les de les cases, de pedra amb morter i l'interior recobert de ceràmica. Cap amunt es prolongava la tina amb un mur de pedra seca on es practicava una obertura. El sostre i la coberta són iguals que els de les barraques.

Aquestes construccions tan originals són pròpies del sud del Bages, especialment del Terme del Pont de Vilomara i Rocafort.

La conservació del patrimoni de la pedra seca

Són diversos els factors que intervenen en la degradació d'aquestes construccions.

- ♦ **La qualitat de la construcció.** Normalment no és cap problema, ja que són obres fetes per especialistes (barracaires i paredaires), amb molt d'esforç en el transport i manipulació de les pedres, i amb la necessitat de tenir una durada molt llarga. Amb una mínima feina de conservació poden durar molts segles.
- ♦ **La qualitat de la pedra.** La matèria primera d'aquestes construccions és la pedra que hi ha en el propi terreny, en cap cas es transportava. Si les pedres són poc consistents les construccions perden solidesa amb els anys i si no es fa un manteniment cauen abans que les fetes amb pedres dures.
- ♦ **La falta de conservació de les rases.** Amb l'abandonament de moltes terres, no es conserven les rases per recollir l'aigua en cas de pluges fortes, així, en una feixa l'aigua pot amassar tant la terra que es converteix en fang, i amb el seu pes i plasticitat les parets s'esbotzen. La majoria de les que veiem ensorrades és per aquesta causa.
- ♦ **L'erosió de la coberta de les barraques.** En el cas de les barraques, la pluja erosiona mica en mica la coberta de terra i si no es refà de tant en tant (un cop cada molts anys), la pluja acaba mullant la volta de pedra, que es va debilitant fins que cau.